

Ontmoetingsnamiddag van 17 september 2011

Welke kansen voor een ‘ander gezicht van de kerk’ vandaag en morgen?

Wat volgt zijn enkele bedenkingen vanuit de studie, de praktijk van het gemeenschapsleven in de Regenboog en contacten met zoekende groepen in Brussel en Vlaanderen. Louter als suggestie tot verdere uitwisseling en kritisch gesprek. Ik spreek als theoloog; dat is dan ook de beperking van mijn bedenkingen die door anderen moeten aangevuld en gecorrigeerd worden. Een aantal elementen die ter sprake kwamen tijdens onze ontmoeting van 17 september zijn hierin opgenomen.

Als pogingen om een ‘ander gezicht van de kerk’ concreet te maken is het onze opdracht om trouw te blijven aan onze eigenlijke roeping, nl. zoekontwerpen, laboratoria – ‘*têtes chercheuses*’, Léon Van Hoorde – te zijn voor mensen die hier en nu zoeken naar zin en waarheid, naar wegen tot waarachtig mens-woorden in solidariteit met allen dichtbij en veraf. Enkele aandachtspunten:

1. In de Traditie staan

Belangrijk is volop in de Traditie (met hoofdletter) te staan, die tot ons komt vanuit de ervaringen van het oude Israël en van de eerste christelijke generaties. Een bevrijdende God die om mensen begaan is en daarom binnentreedt in de geschiedenis, ja met de mensen geschiedenis maakt (Ex 3,7vv). Die gesproken heeft door de profeten, de wijzen, voor christenen meer bepaald door ‘uw dienaar Jezus’ (Hnd 4,27), door zijn tijdgenoten als rabbi en profeet erkend (Mt 21,11). – Hoe deze ervaringen, deze Traditie en de basisgeschriften vandaag herinterpreteren en in een verstaanbare en geloofwaardige taal verkondigen? Daartoe is kennis van de Bijbelexegese nodig, vertrouwdheid met de cultuur en de complexe wereld van vandaag (wetenschappen, wereldsituatie, levensbeschouwingen...), studie van theologie en (kerk/dogma-)geschiedenis. En de confrontatie met de ervaringen en het zoeken van mensen en volkeren vandaag.

2. Jesjoea van Nazaret

Een bijzonder aspect van de Traditie is de persoon, het mysterie van **Jesjoea van Nazaret**, voor zijn tijdgenoten een overrompelende, bij mensenheugenis nooit ervaren incarnatie van Gods onvoorwaardelijke liefde (‘Abba’). Dringend noodzakelijk is het, ons te bevrijden van de Grieks-platoonse dogmatische interpretatie van de concilies van de 4^e en volgende eeuwen, om de dynamiek van de bijbelse beelden en verhalen over hem terug te vinden. Hoe zinvol en noodzakelijk de ‘hertaling’ van de evangelische boodschap vanuit het Griekse denken van de intelligentia van het Romeinse rijk ook was, vandaag denkt niemand nog in die categorieën. In de huidige, grondig nieuwe context is het de vraag, hoe de figuur van Jesjoea nieuw tot leven te brengen zodat ze mensen kan aanspreken en oproepen. Wie was die man? Hoe kan hij ook voor ons vandaag een leidsman ten leven zijn? Hoe is hij ‘openbaring’ van het onnoemelijke Mysterie dat wij God noemen? Een nieuwe interpretatie van zijn persoon en boodschap, en een nieuwe taal om dit uit te zeggen of te zingen kan een wezenlijke bijdrage zijn van een ‘ander gezicht van de kerk’.

3. Het volk van God

Vaticaan II heeft ons herinnerd aan de bijbelse visie van de kerk als ‘volk van God’ dat mee geschiedenis maakt met de hele mensheid. Kerk is dus eerst en vooral beweging, gebeuren,

een **Weg** – wellicht een van de eerste namen voor de christelijke beweging in de eerste eeuw (Hnd 9,2 e.a. in Hnd) –, geïnspireerd door het optreden van Jesjoea (*Lumen gentium*, hoofdst. 2).

Die beweging is er ook een van **gemeenschapsvorming** en solidariteit met allen, zonder één enkele uitzondering – ‘Kom *állen* tot mij...’ (*pantes*: Mt 11,28) – zonder voorwaarden noch enige vorm van uitsluiting. Gemeenschappen waar lief en leed effectief gedeeld worden.

Kerk is tevens ‘gemeenschap van **gelijken**’ (Schüssler-Fiorenza) waar de verkeerdestelde problematieken omtrent de vrouw in het ambt, holebi’s, hertrouwde gescheidenen e.a. in feite achterhaald zijn. Omdat zij te maken hebben met een achterhaalde filosofie (zoals de ‘natuurwet’) en theologie (die levend geloven vastlegt in overanderlijke dogma’s). Een ‘ander gezicht van de kerk’ kan hier een laboratorium worden waarin in theorie en praktijk geëxperimenteerd wordt, opdat ‘kerk’ opnieuw een gastvrije, solidaire, stimulerende en vreugdevolle werkelijkheid mag worden die een tastbaar alternatief biedt aan de bestaande kerk(en) en de samenleving als zodanig. Dát was het wat de eerste christengemeenten zo aantrekkelijk maakte voor de mensen van de eerste paar eeuwen: ‘Verheug u altijd in de Heer. Nog eens: verheug u! Uw vriendelijkheid moet bij alle mensen bekend zijn’ (Fil 4,4-5); ‘Samen gebruikten zij hun maaltijden in blijdschap en eenvoud van hart, loofden God en stonden in de gunst van heel het volk’ (Hnd 2,46-47).

4. Een christelijke praktijk

De kerk werd toen en zal vandaag en morgen opnieuw getoetst worden aan haar praktijk. Het komt er dus op aan, voor zover het voor mensen mogelijk is, consequent te handelen in de ‘navolging van Jezus’. Meer in het bijzonder met prioritaire aandacht voor **armen**, zwakken, mislukten, uitgeslotenen, ‘anderen’ en zondaars. Hoe kunnen de solidariteit met hen en waar haalbaar hun aanwezigheid een wezenlijke plaats innemen in onze groepen, onze liturgie, onze verkondiging en ons handelen? Waar ‘twee of drie’ in Jezus’ naam samenkomen, vieren en handelen, ‘ben ik in hun midden’ (Mt 18,20).

Vandaag hoort heel de bekommernis en het engagement voor de redding van onze **aarde**, en van de meest kwetsbaren die er leven, eveneens tot de logica van het evangelie dat elk leven wil behoeden, helen en bevorderen. Een ‘ander gezicht van de kerk’ is er om te zoeken naar een praktijk en naar vieringen die dit ‘goede nieuws’ concreet maken, die Jesjoea hier en nu nieuw doen léven – wat ‘verrijzenis’ genoemd wordt – als sacrament ten leven voor allen en alles.

5. In een plurilevensbeschouwelijke context

Een nieuw element in de huidige situatie is de niet te ontwijken confrontatie met andere religies en levensbeschouwingen. Ook zij bieden wegen naar zingeving aan. De rijkdom van de ontmoeting kan een zegen en een geweldige kans worden om samen én verschillend mens te worden, al erkennen we best de moeilijkheden ervan. Daarom is het zo belangrijk naar die vele stemmen te **luisteren**: de stem van profeten, mystici, wijzen uit alle tradities van Oost en West – en meer in het algemeen luisteren naar ‘de mensen’ – iets wat het kerkinstituut zo weinig heeft geleerd en ons dus niet kan aanleren. Hier ligt een nog grotendeels onontgonnen terrein voor een ‘ander gezicht van de kerk’. Een kans, en dus ook een opdracht, die we aankunnen dankzij de vrijheid die we tegenover elk instituut of systeem betrachten.

6. Spiritualiteit

Dit alles heeft maar kans wanneer wij mensen van **diepgang** zijn, geworteld in een diepreligieuze spiritualiteit, in een persoonlijke en collectieve levenshouding van openheid, onthechting, verinnerlijking, gebed en overgave ('islam'). Mensen en gemeenschappen die de (vooral innerlijke) stilte inbouwen, in meditatie en in de liturgie. In onze tijd van jacht en lawaai is stilte een wezenlijke voorwaarde om tot verdieping te komen. En dit alles doorheen de vele vragen die de werkelijkheid oproepen, doorheen het worstelen met onzekerheid en 'niet-weten'.

Die spiritualiteit zal er een zijn van het 'grote **mededogen**', liefde en eerbied. Dit sluit in dat wij niet tégen het kerkinstituut, conservatieve groepen, de 'nieuwe bewegingen' en (half)monastieke stichtingen strijden of ze belachelijk maken. Alles wat eerlijk geprobeerd wordt heeft recht van bestaan. Voor hen die zich er in herkennen zijn zij, hopelijk, bronnen van leven en vertrouwen. Met welk recht zouden ook wij 'de Waarheid' in pacht hebben? Vanuit welke criteria?

Anderzijds nodigt onze, verschillende, interpretatie van wat geloof, Traditie en kerk is, ons uit om zonder geweld en met grote minzaamheid en eerbied onze **vrijheid** op te nemen ten opzichte van ieder instituut of systeem, ook van de kerk en haar leiding en wetten. 'Voor de vrijheid heeft Christus ons vrijgemaakt; zorg dat je je niet nieuw opnieuw een slavenjuk laat opleggen' (Gal 5,1). Toen een terugval in een wettisch jodendom, vandaag een terugval in preconciliaire opvattingen en structuren. Daartoe is moed nodig en sterkte om het uit te houden in een context van doorgedreven secularisering enerzijds en van de sterker wordende restauratie binnen de officiële kerk(en) anderzijds. Zeker wanneer wij de indruk hebben dat ook wij de (jongere) mensen niet bereiken. Nochtans is het onze opdracht als kerk – en zeker als 'een ander gezicht van de kerk' – niet om leden te ronselen, maar om te getuigen van de diepte, de bevrijdende kracht en de vreugde van het *eu-angelion* van en over Jesjoea. 'Wees altijd bereid tot verantwoording aan ieder die rekenschap vraagt van de hoop die in u leeft' (1 P 3,15). Of naar het woord van Léon Van Hoorde van de Poudrière-gemeenschap: 'Il n'est pas important de réussir; l'important, c'est d'oser risquer pour l'évangile' – het risico dat ook de eerste christelijke getuigen aandurfd.

7. Basiskerk?

In de jaren na Vaticaan II ontstonden ook in Vlaanderen heel wat groepen die naar vernieuwing zochten, de zogeheten 'basiskerk'. In feite zijn die verschillende groepen nooit echt tot een tastbare eenheid gegroeid. We misten een '*episkopos*' die als katalysator had kunnen functioneren, ondanks pogingen daartoe. En waar die basiskerk wél als eenheid in de openbaarheid kwam, was het weleens om tégen het kerkinstituut te vechten – wat haar geloofwaardigheid ondermijnde. Een vraag voor de toekomst zou kunnen zijn: is het wenselijk, zinvol en haalbaar om zoiets als een 'eenheid' van zoekende groepen op te bouwen? Op welke voorwaarden kan een meer herkenbaar 'ander gezicht van de kerk' zinvol zijn? Zeker wanneer we constructief en open voor dialoog blijven, zij het altijd vanuit onze wezenlijke 'glorierijke vrijheid van Gods kinderen' (Rom 8,21). Want dit behoort tot onze wezenlijke – inderdaad 'profetische' – roeping: 'nieuwe wijn in nieuwe zakken' (Mc 2,22).

8. Hoe verder naar de toekomst toe?

Concreet wordt door ons allen de vraag gesteld: hoe gaan wij verder? Hoe houden wij het uit? Dit heeft te maken met de **duurzaamheid** van onze initiatieven. Alleen wat ‘duurt’ maakt kans om te rijpen, uit te zuiveren, vruchten voort te brengen. Anderzijds is elke zelfingenomenheid uit den boze. Tegen alles in toch verder willen bestaan heeft geen zin, gezien de situaties en de mensen vlug evolueren en veranderen. Onze leef- of werkmodellen, onze kerk-modellen geraken doorheen de jaren voorbijgestreefd omdat zij dateren uit deze of gene tijd in het verleden. Het leven gaat immers verder.

Een belangrijke vraag: waar vinden wij straks trekkers, voorgangers, **verantwoordelijken** die in staat zullen zijn om onze groepen te begeleiden, ja te leiden. Uit het gesprek bleek overal de inzet van vrijwilligers uitermate belangrijk en toe te juichen. Zolang het relatief goed gaat, is er wellicht geen probleem. Problemen komen er wél als er spanningen, rivaliteiten en conflicten ontstaan, wanneer belangrijke keuzen in verwarde omstandigheden moeten genomen worden. Dan hebben we nood aan één of enkele leden die zoveel mogelijk vrijgesteld worden en ‘in gezag gesteld’ door de gemeenschap. Niet om de anderen te overheersen, maar precies om te vermijden dat de ‘sterken’ de anderen in de schaduw plaatsen en aldus de gemeente onrecht aandoen.

Welke **criteria** hiertoe hanteren? Zeker niet de wijding zoals die in de huidige theologie gezien wordt: als een goddelijke instelling met een priesterlijk (of diaconaal) merkteken dat de gewijden boven de ‘gewone gelovigen’ plaatst. Paulus heeft het over ‘Stefanas en zijn gezin’ die gezag toegekend krijgen omdat zij ‘de eerste bekeerlingen van Achaje zijn en altijd klaarstaan voor de heiligen’ (1 Kor 16,15-16). Na hem zullen andere criteria daar bij komen: de man van één vrouw zijn, niet drinken, zijn kinderen kunnen opvoeden, enz. (1 Tim 3,1-13; Tit 1,6-9).

Concreet voor vandaag wellicht het volgende: een grote liefde en bewogenheid voor allen in de groep, en een bewuste optie om mét allen de weg van het evangelie te gaan – een voorganger kan best niet té jong of te onervaren zijn: leiding vraagt menselijke en spirituele volwassenheid – een zekere innerlijke eenheid en vrijheid, zodat hij of zij met wijsheid en eenvoud voor allen kan openstaan – ‘leerling’ blijven, zich door anderen en door de gebeurtenissen laten ‘gezeggen’, want zo pas wordt hem of haar ‘gezag’ toegekend – vorming in exegese, theologie en pastoraal, om met kennis van zaken met anderen te kunnen uitmaken wat hier en nu in de lijn van het evangelie ligt en wat niet (de gave van onderscheiding) – een voorganger of *episkopos*, toezichter, kan best voor een bepaalde tijd aangesteld worden: verantwoordelijkheid dragen vergt in onze hectische tijd veel energie.

Meer in het algemeen is **zelfkritiek** een wezenlijk aspect van evangelisch leven voor ieder van ons en voor onze groepen en gemeenschappen als collectiviteit. Om altijd opnieuw uit te zuiveren, om niet in sleur of gewoonte te vervallen, om open te staan voor het onverwachte, het nieuwe, het vreemde, en voor datgene wat de maatschappij of de kerk biedt of vraagt.

Uiteindelijk: wij zijn slechts eenvoudige dienaren en dienaressen. Wij worden geroepen door een Ander, door het Leven – wat of wie we ook onder ‘God’ verstaan. Die Andere is de laatste verantwoordelijke. Uiteindelijk is het zijn/haar zaak, de werking van wat wij ‘Gods Geest’ noemen en die in en door ons geschiedenis maakt, zo goed en zo kwaad als met mensen mogelijk is. En daar ligt onze vreugde.